

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

До 100-річчя Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського

**НАУКОВИЙ ВІСНИК МИКОЛАЇВСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Випуск 1.39

СЕРІЯ

«ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ»

Миколаїв
МНУ імені В. О. Сухомлинського
2012

НАУЧНИЙ ВЕСТНИК НИКОЛАЕВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ В. А. СУХОМЛИНСКОГО
SCIENTIFIC BULLETIN OF V. O. SUKHOMLYNSKY MYKOLAIV STATE UNIVERSITY
WISSENSCHAFTSBLATT DER W. O. SUCHOMLINSKIJ
STAATSUNIVERSITAT MYKOLAIV

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
Протокол № 5 від 11.12.2012 року

Редакційна колегія Наукового вісника
Миколаївського державного університету імені
В. О. Сухомлинського:

<i>Будак В. Д.</i> -	доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (голова редакційної колегії)
<i>Грищенко Г. В.</i> -	кандидат медичних наук, доцент (заступник голови редакційної колегії)
<i>Майстреико М. І.</i> -	доктор філологічних наук, професор
<i>Муленко І. О.</i> -	доктор фізико-математичних наук, професор
<i>Глоздесь В. О.</i> -	доктор фізико-математичних наук, професор
<i>Пехота О. М.</i> -	доктор педагогічних наук, професор
<i>Рожков І. М.</i> -	доктор біологічних наук, професор
<i>Ситченко А. Л.</i> -	доктор педагогічних наук, професор
<i>Стариков І. М.</i> -	доктор педагогічних наук, професор
<i>Цебржинський О. І.</i> -	доктор біологічних наук, професор
<i>Шитюк М. М.</i> -	доктор історичних наук, професор
<i>Супрун А. П.</i> —	кандидат філологічних наук, доцент (відповідальний секретар)

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

<i>Будак В. Д.</i> -	доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, (голова редакційної колегії)
<i>Пехота О. М.</i> -	доктор педагогічних наук, професор, (головний редактор напрямку «Педагогічні науки»)
<i>Луговий В. І. -Савченко</i>	доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
<i>О. Я. -Сухомлинська О.</i>	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
<i>В. -Ничкало Н. Г., -</i>	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
<i>Ляшенко О. І. -Богуш</i>	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
<i>А. М. -Зяюн І. А. -Вех</i>	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
<i>І. Д. -Свух М. Б. -</i>	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
<i>Пустовіт Г. П. -</i>	доктор філософських наук, професор, дійсний член НАПН України
<i>Солдатенко М. М. -</i>	доктор психологічних наук, професор
<i>Ситченко А. Л. -</i>	доктор педагогічних наук, професор
<i>Гладишев В. В. -</i>	доктор педагогічних наук, професор
<i>Стариков І. М. -</i>	доктор педагогічних наук, професор
<i>Олексюк О. С. -</i>	доктор педагогічних наук, професор
	кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар)

Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. — Випуск 1.39. — Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. — 396 с — (Серія «Педагогічні науки»).

ISSN 2078-2128

Випуск містить матеріали наукових досліджень вчених, які взяли участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування професійної успішної особистості як ключова домінанта розвитку сучасної університетської освіти».

В выпуске содержатся материалы научных исследований ученых, которые взяли участие во Всеукраинской научно-практической конференции «Формирование профессионально успешной личности как ключевая доминанта развития современного университетского образования».

The issue is based on the scientific research of scholars who took part in the Ukrainian scientific and practical conference «Formation of vocational personality of successful personality as the keynote of development of modern university Education».

УДК 378.14+371.31
ББК 94.3.88

Формування нового мислення, цілісного знання,
практичного вміння в учнів, необхідного
для прийняття обґрунтованих рішень у сфері
цивільного захисту та безпеки життєдіяльності

У статті розглянуто особливості формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння; доведено, що в результаті, освіта з цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та здоров'я людини повинна сформувати людину, яка може і створює вищий рівень безпеки як для себе, для суспільства і навколишнього середовища, тобто особистість безпечної типу

Ключові слова: ставлення, екологічна відповідальність, безпечний тип особистості.

Постановка проблеми. Україна підтримала Концепцію ООН про сталий людський розвиток (Sustainable Human Development] як напрям дій у XXI столітті. У «Повістці дня на XXI століття» - головному документі Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), «sustainable development» набуває статусу концептуального, теоретико-методологічної основи рішень про необхідність виходу цивілізації на рівень збалансованого розвитку. Такий підхід, в першу чергу, пояснюється тим, що Україна йде шляхом докорінних соціальних перетворень, кінцева мета яких є інтеграція в міжнародну спільноту. Відбувається пошук шляхів щодо визначення основних орієнтирів індексу людського розвитку, який відображає гуманітарний потенціал суспільства і характеризується рівнем освіти, тривалістю і якістю життя людей тощо.

Одним з шляхів вирішення проблем захисту людини є формування нового мислення, що спрямоване на зміну підходів щодо визначення мети, шляхів і методів розвитку цивілізації як необхідного чинника виживання людства. Освіта та виховання у сфері цивільного захисту мають забезпечити формування цілісного знання і мислення, необхідних для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави.

Проблеми ж при викладанні цивільного захисту населення виникають й через більш ніж десять років її появи у всіх ВНЗ України. Спільним наказом Міністра освіти і науки та начальника штабу, заступника начальника ЦО України № 182/200 від 20 липня 1995 р. введена до навчальної програми усіх ВНЗ України обов'язкова дисципліна «Цивільний захист» - для підготовки фахівців і магістрів педагогічних, загальнотехнічних, будівельних, транспортних, економічних і подібних спеціальностей.

Перший заступник Міністра освіти і науки України 31 серпня 1997 року затвердив навчальну програму нормативної дисципліни «Основи охорони праці» для вищих закладів освіти, 04 грудня 1998 року - навчальну програму нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для вищих закладів освіти, 02 серпня 1999 року - навчальну програму нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» для вищих закладів освіти.

В усіх вищезгаданих документах ці дисципліни існують як окремі незалежні дисципліни і послідовність їх викладання повинна бути саме така і її зміна є недоцільною.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки і впровадження у виховний процес загальноосвітньої школи змістових й адекватних викликам часу інноваційних технологій формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння в учнів необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, а також існуючими суперечностями:

- між соціальним запитом суспільства на високоосвічену екологічно відповідальну особистість та наявним рівнем підготовки учнів за традиційною системою навчання й виховання; між необхідністю ефективного цілеспрямованого формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння в учнів необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності й рівнем підготовленості педагогів до здійснення цього про це-су; між соціальною значущістю формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння для гармонізації взаємин й недостатньою розробленістю цієї проблеми в науково-теоретичному та методичному аспектах;
- між традиційною організацією навчальної діяльності учнів та можливістю доцільного вибору форм і методів їх діяльності в позаурочний час.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Наразі гостро стоїть питання про визначення та гармонізацію змісту дисциплін з питань цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та здоров'я людини, забезпечення послідовності та наступності, уникнення повторів, підміни змісту та «з'їзджання» у паралельні чи подібні дисципліни. Це в свою чергу потребує обґрунтування низки положень, зокрема мети та завдань системи освіти з цивільного захисту, безпеки та здоров'я людини.

Досі не вироблено єдиного погляду на окремі елементи підсистеми освіти з питань цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та здоров'я людини, що матимуть обіг у різних ланках освіти.

До речі, саме ця обставина суттєво гальмувала впровадження та розвиток освіти цього напрямку. Автори наукових та педагогічних робіт по-різному бачать зміст курсу, по-різному формулюють його мету і завдання [9; 11; 13]. Практично всі автори відзначають високу інтегрованість курсу БЖД, що, власне, дає підстави говорити про нього як про гуманітарно-технічний і світоглядно-професійний курс.

Суттєво відрізняються погляди на курс безпеки життєдіяльності в Росії. Зокрема, багато авторів вважають, що цей курс об'єднує питання, які вивчалися раніше в курсах «Охорона праці», «Цивільна оборона», «Промислова екологія». Це вносить дисонанс у розуміння мети та завдань безпеки життєдіяльності як освітньої дисципліни.

Зокрема Е. Арустамов відзначає, що в курсі БЖД у рівних пропорціях вивчаються загальні питання охорони навколишнього середовища, надзвичайних ситуацій, цивільного захисту та охорони праці [2].

На думку С. Белова та ін. [3]" передумовою інтеграції цих дисциплін в одну - спільність у значених вище курсах цілей, завдань, об'єктів і предметів вивчення, а також засобів пізнання та принципів реалізації теоретичних і практичних завдань. У цьому конгломераті не знайшлося місця не тільки питанням позазаводської безпеки, з й здоров'я людини. На жаль, такий погляд зустрічається не тільки в Росії, але й в українських посадовців, педагогів, науковців.

Погляд на безпеку життєдіяльності в Україні, ґрунтується на викладках, запропонованих російським науковцем і педагогом О. Русаком [15], одним із засновників цього курсу у ВНЗ.

У концепції російського курсу «Основи безпеки життєдіяльності», розроблений Б. Мішиним, В. Сапроновим, А. Смирновим під загальним керівництвом президента Фонду національної і міжнародної безпеки Л.І. Шершньова, зазначається, що створення та впровадження курсу «Основи безпеки життєдіяльності» та «Цивільного захисту» обумовлено тим, що життєдіяльність людини, спрямована на перетворення*природи і створення комфортного штучного середовища проживання, призвела до низки несподіваних наслідків [14].

Мета статті - теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити модель формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння в учнів необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. Побічні ефекти науково-технічного прогресу і соціального розвитку створили серйозні загрози життю та здоров'ю. Виникла небезпека для людини від власної життєдіяльності, втрати духовно-моральних основ людського суспільства в умовах штучного комфорту. Необхідність у спеціальному курсі виникла тому, що фрагментарне включення питань безпеки до існуючих предметів не мало системного характеру і не дозволяло належним чином використати потенціал навчального процесу.

Ідея забезпечення індивідуальної та глобальної безпеки на всіх етапах життя людини і в усіх ланках суспільства так чи інакше знайшла своє відображення у формулюванні мети і завдань дисципліни «Безпека життєдіяльності», що викладається у вищій школі. Автори формулюють зміст предмета та його мету по різному, простіше або складніше, з прямим або опосередкованим

МАЛИНІВСЬКА Л.І. Формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння в учнів, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності

урахуванням професійної спрямованості підготовки студентів, або з акцентом на поза виробничій безпеці. У низці формулювань превалюють погляди на цивільний захист як на дисципліну, що покликана сформувати певну ментальність, прищепити культуру безпеки, створити умови для виховання нового покоління людей з мораллю безпечної життєдіяльності.

У загальноукраїнській типовій програмі мета освіти формулюється як необхідність підвищення безпеки людини для реалізації відповідних положень Концепції сталого розвитку ООН і Конституції України. Формулювання мети та завдань освіти і виховання з безпеки життя та діяльності людини, викладені у Концепції освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» [13], затвердженій МОН України, звучать таким чином: «...освіта та виховання у сфері ЦЗ та БЖДЛ спрямовані на одержання фундаментальних знань, умінь і навичок, формування поглядів, цінностей і поведінки з метою запобігання виникнення ризиків життю і здоров'ю людей». Таким чином, метою є підготовка особи до активної участі в забезпеченні тривалого повноцінного життя в суспільстві, яке динамічно змінюється.

На кожному етапі навчання в учнів формуються певні знання і поняття про типові небезпеки. Поряд з оволодінням теоретичними знаннями учні мають оволодіти практичними вміннями та навичками.

При моделюванні ситуацій, які розглядаються, необхідно: вчити учнів визначати небезпеку та рівень її загрози; аналізувати небезпечні ситуації; знайомити з типовими прикладами виходу з них; оцінювати особистісні можливості. Навчання повинно бути спрямовано на формування в учнів нового мислення, цілісного знання, практичного вміння в учнів необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Необхідно формувати особисту відповідальність за їхні дії, спрямовані на захист та збереження безпеки себе та інших людей. Водночас необхідно ознайомити учнів з державою нормативно-правовою базою, що стосується прав людини на працю, освіту, медичне обслуговування та відповідними установами, діяльність яких спрямована на захист особистості в надзвичайних ситуаціях.

Процес набуття знань та умінь передбачає опанування учнями певної інформації та розуміння життєвих ситуацій. Передача знань у процесі навчання може включати як виклад та засвоєння простої інформації, так і розуміння того, як вона взаємопов'язана між собою.

Знання та вміння є необхідною, але недостатньою умовою формування навичок. Наступним необхідним кроком у реалізації освіти на основі життєвих навичок є вироблення ставлення до набутих знань, розуміння їх життєвої необхідності.

Ставлення - це особистісні погляди, стереотипи, уявлення, переконання, забобони, суб'єктивні оцінки суперечностей: що подобається, що не подобається, добре чи погане, важливе чи неважливе, потребує уваги чи не потребує тощо. Ставлення включає також ціннісні настанови, переконання, соціальні та субкультурні норми, права, очікування та мотивації. Ставлення на передбачуваному рівні зумовлює певні дії або реакції людей.

На основі знань, умінь та ставлень можуть бути сформовані необхідні для збереження здоров'я життєві навички як здатність практикувати конкретні моделі поведінки. Цього можна досягти, забезпечивши формування адекватного мислення та цілісної системи знань, умінь, навичок, компетенції з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, необхідних для прийняття обґрунтованих рішень на особистому рівні, а також на рівні сім'ї, соціальних груп, підприємств, регіонів, держав і цивілізації в цілому.

Теоретичними та практичними засадами для розробки мети та завдань цієї складової змісту сучасної освіти є насамперед, як уже було вказано, основні положення Концепції освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» [13], Концепції безперервної валеологічної освіти [7], численні дослідження вчених і педагогів України та інших країн, серед яких слід відзначити праці В. Мухіна, О. Запорожця, В. Кузнецова, І. Іванової, В. Бе-резуцко, В. Прилипко, Т. Бойченко, Л. Сидорчук, З. Яремко, L. Hofreitera, L. Korzeniowskego та ін.

Головним результатом освіти є покращення якості життя людини як індивідуума та члена соціуму. Поліпшення життя передбачає суттєве підвищення рівня здоров'я, забезпечення реального довголіття відповідно з біологічними можливостями людини, зниження до соціально прийняттого рівня позавиробничої, а опосередковано і виробничої смертності, травмування, інвалідності внаслідок нещасних випадків та надзвичайних ситуацій. За умови неможливості суттєвого впливу на зовнішні обставини досягти такої мети можна лише сформувавши у людини відповідальне ставлення до особистої та громадської безпеки і свого здоров'я та здоров'я навколишніх. У результаті освіта з цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та здоров'я людини повинна сформувати людину, яка може і створює вищий рівень безпеки як для себе, так і для суспільства і навколишнього середовища, тобто особистість безпечною

типу, яка характеризується гуманним світосприйняттям, наявністю ноосферного світогляду, культури безпеки як вищого

182 Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського

МАЛИНІВСЬКА Л.І. Формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння в учнів, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності

стану інтеграції елементів безпеки, технічної та екологічної культури, наявністю почуття підвищеної відповідальності за збереження власного і громадського здоров'я та життя, гармонійним взаємовідношенням з біосферою і техносферою.

Висновок. Таким чином, освіта у сфері цивільного захисту, безпеки життєдіяльності має поєднувати набуття навичок, необхідних знань та умінь, вироблення певного ставлення та на цій базі формування конкретних навичок позитивної поведінки, збереження та зміцнення здоров'я; метою освіти є формування людини безпечної або ноосферного типу, підготовка її до активної участі у забезпеченні гармонійного, безпечного, здорового, тривалого, повноцінного життя в суспільстві, яке динамічно розвивається.

Література

1. Андронов В.А. Безпека життєдіяльності: [посібник для самостійної роботи студентів] / Андронов В.А., Буц Ю.В., Третяков О.В., Шароварова О.П. — Харків, ХОГО «НЕТ» «ЕкоПерспектива», 2007. — 304 с.
2. Безопасность жизнедеятельности: [учебное пособие]. Часть И / Под. ред проф. ЭА. Арустамо-ва. — М.: Информац.-внедренческий центр «Маркетинг», 1999. — 304 с.
3. Безопасность жизнедеятельности: [учебник для вузов] / [СВ. Белов, А.В. Ильницкая, А.Ф. Козьяков и др.] / Под общ. ред. СВ. Белова. — М.: Высш. школа. 1999. — 488 с.
4. Безпека життєдіяльності: [навчальний посібник] / [Березуцький В.В., Васьковець ЛА., Вершитніна Н.П. та ін.] — Х.: Факт, 2005. — 384 с
5. Безпека життєдіяльності: навчально-контролюючі тести: [навч.-метод. пос. для студ вищих навч закладів] / [Іванова І.В., Заплатинський В.М., Гвоздів С.П.] — 2 вид., переробл. та доповн. — Одеса: Видавець Букаев Вадим Вікторович, 2009. — 161с.
6. Безпека життєдіяльності: соціально-економічний аспект / за ред. С.В. Лукашук-Федик. — Тернопіль: Горлиця, 2008. — 260 с
7. Бойченко Т.Є. Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні / Бойченко Т.Є., Вадзюк Н.В., Мовчанюк В.О. та ін. // Шкільний курс «Валеологія». — К.: Освіта, 1994. — С 3-17.
8. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України. — 2004. — № 5. — 16 с.
9. Заплатинський В. М. Причини та ідеологія створення інтегрованого курсу «Основи здоров'я / Заплатинський В. М. // Освіта і здоров'я дітей підлітків та молоді у закладах освіти: [матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю]. — Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. — С 156-162.
10. Заплатинський В.М. Безопасность в эру глобализации: [монографія] / Заплатинський В.М, Матис Й. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 142 с
11. Заплатинський В.М. Програма предмета «Основи здоров'я» (5-9 класи): зміст, ідеї та шляхи реалізації / Заплатинський В.М., Дивак В.В., Бойченко Т.Є. // Збірник наукових праць. Науковий вісник Академії безпеки та основ здоров'я присвячений VI міжнародній науково-методичній конференції «Безпека життя і діяльності людини - освіта, наука, практика «БЖДЛ-2007» (Збірник наукових праць на CD). — К.: Видавничий центр «Наше небо», 2007.
12. Заплатинський В.М. Современные подходы к определению науки о безопасности жизнедеятельности человека: [сборник трудов первого международного экологического конгресса (третьей международной научно-технической конференции) «Экология и безопасность жизнедеятельности промышленно-транспортных комплексов» ELPIT-2007., 20-23 сентября 2007 г., г. Тольятти, Россия]. Т-1. — С. 80-84.
13. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / [Кузнецов В.О., Мухін В.В., Буров О.Ю., Сидорчук Л.А., Заплатинський В.М., Шкребець С.А.]. // Інформаційний вісник Вища освіта. — К.: Видавництво науково-методичного центру вищої освіти МОНУ, № 6, 2001. С 6-18.
14. Мишин Б.И. Концепция курса «Основы безопасности жизнедеятельности» для 12-летнего общего среднего образования. Концепция разработана в рамках деятельности Института безопасности жизнедеятельности Фонда национальной и международной безопасности / Мишин Б.И., Сапронов В.В., Смирнов А.Т. Под общим руководством президента Фонда Шершнева Л.И.
15. Штун І.П. Безпека життєдіяльності: [навчальний посібник] / Пістун І.П. — Суми: Вид-во «Університетська книга», 1999. — 301 с
16. Hofreiter L. Securitologia. — L. Mikulas: Vyda-vatel'stvo Akademmia ozbrojenych sil generala M.R. Stefanika, 2006. — 138 st.

МАЛИНЕВСКАЯ Л. И.

ФОРМИРОВАНИЕ НОВОГО МЫШЛЕНИЯ, ЦЕЛОСТНОГО ЗНАНИЯ, ПРАКТИЧЕСКОГО УМЕНИЯ НЕОБХОДИМОГО ДЛЯ ПРИНЯТИЯ ОБОСНОВАННЫХ РЕШЕНИЙ В СФЕРЕ ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ И БЕЗОПАСНОЙ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассмотрены особенности формирования нового мышления, целостного знания, практического умения; доказано, что в результате образования по гражданской защите, безопасности жизнедеятельности и здоровья человека должна сформировать человека, который может и создает высокий уровень безопасности как для себя, для общества и окружающей среды, т.е. личность безопасного типа

Ключевые слова: отношение, экологическая ответственность, безопасный тип личности.

MALINOVSKA L. I.

**FORMING OF THE NEW THINKING, INTEGRAL KNOWLEDGE, PRACTICAL ABILITY
OF NECESSITY IS FOR THE ACCEPTANCE OF REASONABLE DECISIONS IN THE FIELD
OF CIVIL DEFENCE AND SAFETY OF VITAL FUNCTIONS**

In the article the features of creative thinking, holistic knowledge, practical skills, proved that the result of the formation of civil protection, life safety and health should form a man who can and creates a higher level of security for themselves, society and the environment, that person of safety type

Key words: attitudes, ecological responsibility, safety type of personality

Випуск 1.39. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ